

Aan de leden van de Vaste Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken

Geachte heer/mevrouw,

Als hulporganisaties werkzaam in het Grote Merengebied zien wij ons genoodzaakt de noodklok te luiden over de zeer zorgwekkende ontwikkelingen in Rwanda, Burundi, en de Democratische Republiek Congo (DRC). De internationale gemeenschap, inclusief Nederland, besteedt in onze ogen veel te weinig aandacht aan deze regio. Onze algemene oproep bestaat eruit dat we vragen van de Tweede Kamer en de Nederlandse Regering het Grote Merengebied opnieuw als prioriteit te behandelen. Dit zou onder andere kunnen door **het Grote Merengebied te beschouwen als prioritair gedurende het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie in de tweede helft van 2004**. Wij vertrouwen er op dat u dit pleidooi zult ondersteunen.

Het oprichten van een Frans-Nederlandse “Club des Grands Lacs” zoals geïnitieerd door de Nederlandse en Franse ministers van Buitenlandse Zaken zien wij als een zeer positieve opening naar nieuwe mogelijkheden van aanpak. Na de verdeeldheid rond Irak bestaat bij de Europese Unie behoefte om te bewijzen dat zij in staat is een eensgezind buitenlands beleid te voeren. Het Grote Merengebied zou daarvan een uitstekend voorbeeld kunnen zijn.

Wij willen dit pleidooi voor meer aandacht voor het Grote Merengebied onderstrepen met het vragen van aandacht voor ontwikkelingen in Rwanda, Burundi en de Democratische Republiek Congo.

1. Rwanda: toenemende repressie in aanloop naar verkiezingen

In Rwanda zal in 2003 de na de genocide van 1994 ingezette “transitiefase” worden afgerond met een referendum over de grondwet en de nationale verkiezingen van parlementair en president. De data daarvoor zijn nog niet precies bekend. Maar de laatste weken krijgen wij van vele kanten signalen dat in Rwanda de repressie sterk toeneemt. Mensenrechtenorganisaties en partners melden verdwijningen, verdachtmakingen, intimidatie, arbitraire arrestaties, en het monddood maken van oppositiepartijen, NGOs en onafhankelijke journalisten. Met name de campagne tegen leden van de enige oppositiepartij van betekenis, de MDR (die na 1994 samen met de RPF jarenlang lid was van de regering van nationale eenheid) is een cruciaal breekpunt. De MDR wordt beschuldigd van ‘divisionisme’ (verdeeldheid zaaien), wat een zware aantijging is in het Rwanda van na de genocide. Deze partij zal nu de facto niet meer kunnen deelnemen aan de verkiezingen¹.

---

¹ Op 19 mei deed het kabinet in Rwanda de MDR uiteindelijk in de ban, waarmee deze vrees werd bewaarheid.

De Europese Unie heeft ijkpunten opgesteld als voorwaarden waaraan moet worden voldaan voor financiering van de verkiezingen. Deze ijkpunten² zeggen in feite dat er sprake moet zijn van een open proces waarin ruimte en tijd is voor open debat en campagnevoering in de media en voor participatie door oppositiepartijen en onafhankelijke kandidaten. In onze optiek wordt aan deze ijkpunten bepaald niet voldaan. Human Rights Watch schreef daarover recentelijk een rapport getiteld: *"Rwanda: RPF Seeks to Eliminate Opposition; Elections Set to Solidify Power"*³.

Ons pleidooi is dan ook om gezien de ontwikkelingen vanuit de Europese Unie een sterk signaal af te geven aan Rwanda dat onder de huidige omstandigheden financiering van de verkiezingen niet aan de orde kan zijn. De internationale gemeenschap zou daarmee immers medeverantwoordelijk zijn voor het rechtvaardigen van een niet-democratisch regime. In de woorden van bovengenoemd rapport: *"International donors should not fund the Rwandan elections if the MDR is dissolved or if "disappearances," arbitrary arrests and prosecutions are carried out against individuals solely because of their political ideas."*

Daarnaast willen wij u herinneren aan het feit dat Rwanda in 2001 na een jarenlang fel debat werd toegevoegd aan de lijst bilaterale concentratielanden. Maar wel onder de strikte voorwaarde dat de ontwikkelingen in Rwanda nauwgezet gemonitord zouden worden op basis van ijkpunten die met de Rwandese regering zijn overeengekomen. Onder deze ijkpunten vielen o.a. de mate van goed bestuur (mensenrechten), conflictpreventie en nationale eenheid en verzoening. Aan dit proces hebben wij als maatschappelijke organisaties onze steun gegeven en wij zijn een parallel proces begonnen van schaduwmonitoring. Ons schaduwrapport over 2002 stuurden wij voorafgaand aan de begrotingsbehandeling in december naar de Tweede Kamer. Het officiële monitoringproces, waarin Nederland nauw samenwerkt met Groot-Brittannië en Zweden, dreigt nu echter een papieren tijger te worden. Het rapport had eigenlijk al eind 2002 naar de Tweede Kamer gestuurd moeten worden, maar is nog steeds niet openbaar. Een nieuwe Memorandum of Understanding, waarin de ijkpunten overeengekomen zouden worden met de Rwandese regering, voor 2003 is nog niet verschenen. Terwijl dit het moment zou zijn om - met de bilateraal overeengekomen ijkpunten in de hand - als donor de druk op Rwanda te vergroten, gebeurt dit niet. Voor de duidelijkheid: ons pleidooi is niet om de relatie met Rwanda te verbreken. Wel is het van belang om optimaal gebruik te maken van alle diplomatieke middelen die we hebben om het tij te keren.

---

² The EU Benchmarks

- a. Adoption of transparent and non-discriminatory registration procedures for political parties and candidates.
- b. Ensuring an equal and regulated access of political parties and candidates to public media in the pre-election period.
- c. Ensuring that adequate time is granted for political parties and candidates to establish themselves and campaign.
- d. Ensuring the possibility for all registered political parties and candidates to freely assemble and campaign on the basis of clear regulations uniformly applied.
- e. Ensuring the unhindered right of return to Rwanda and of political participation - on the basis of clear regulations uniformly applied - for citizens currently living abroad and who do not have pending charges against them.

³ Rapport gepubliceerd New York, 8 mei 2003, met persverklaring.

Een serieus proces met ijkpunten was een conditie voor de Tweede Kamer om akkoord te gaan met een bilaterale relatie met Rwanda. Hoe kijkt u daar nu op terug?

Overigens zou het van groot belang zijn om de ijkpuntenbenadering ook toe te passen in Uganda, mede gezien de rol van dit land speelt in de oorlog in buurland DRC. Politieke steun daarvoor zou erg welkom zijn. Als hulporganisaties overwegen wij om ook voor dit land een eigen monitoringproces te ontwikkelen.

2. Burundi: meer internationale inspanning nodig voor vrede

Hoewel op 1 mei 2003 de overgang heeft plaatsgevonden van een Tutsi naar een Hutu-president, stemt de situatie in Burundi niet hoopvol. Gevechten tussen de rebellenbeweging CNDD-FDD⁴ en het leger gaan ondanks een staakt-het-vuren tussen deze twee partijen van 3 december 2002 gewoon door. Volgens Human Rights Watch zijn de gevechten zelfs verhevigd in de maanden voorafgaand aan de overgang naar een Hutu-president⁵.

De Nederlandse regering neemt een redelijk neutrale positie in de regio in, die haar - in theorie althans - in staat stelt een actieve rol te spelen in het Burundese vredesproces. Nederland zou zich in kunnen zetten om alle partijen rond één tafel te brengen. De aanwezigheid van enkele rebellenleiders in Europa vergemakkelijkt die taak. Echter, ook op het leger dient een sterke druk uitgeoefend te worden zich te houden aan het staakt-het-vuren en een proces van daadwerkelijke hervorming in te zetten. Nederland zou hierbij wellicht van dienst kunnen zijn.

De komst van troepen van de Afrikaanse Unie ter implementering van het staakt-het-vuren biedt perspectieven voor de burgers van Burundi. Nederlandse NGO's dringen er echter op aan het mandaat zó in te vullen dat het daadwerkelijk bescherming aan burgers biedt. Daarnaast vragen wij dat Nederland substantieel bijdraagt aan dit initiatief.

3. Democratische Republiek Congo: vredesakkoorden zonder vrede

In de media wordt met name aandacht gegeven aan de gevechten in en rondom de stad Bunia in Ituri, Noord-Oost Congo. Maar gewelddadige confrontaties tussen gewapende groepen vinden ook in alle hevigheid plaats in de oostelijke provincies Noord en Zuid Kivu. Dit ondanks de in Zuid Afrika gesloten vredesakkoorden, ondanks de aanwezigheid van een klein MONUC contingent met een beperkt mandaat tot vredeshandhaving, en ondanks de instelling van de Ituri Pacification Commission onder auspiciën van de VN. Groeperingen die gesteund worden door zowel Uganda en Rwanda als door Kinshasa maken zich schuldig aan oorlogshandelingen. RCD-Goma probeerde de afgelopen weken met de steun van Rwanda zoveel mogelijk gebied onder controle te krijgen om een betere onderhandelingspositie in Kinshasa te hebben.

---

⁴ CNDD-FDD, Conseil National pour la Défense de la Démocratie - Forces pour la Défense de la Démocratie.

⁵ "Burundi: Fighting intensifies amid power shift", HRW, 30 april 2003.

De partijen houden zich veelal niet aan de afspraken die gemaakt zijn in de vredesakkoorden en relevante resoluties van de VN Veiligheidsraad⁶ worden niet uitgevoerd. De situatie leidt tot schrijnende toestanden met veel doden onder de burgerbevolking (sinds 1998 al minstens 3,5 miljoen doden)⁷, met verkrachting als bewust gebruikt oorlogswapen, met ontvoering, marteling, plundering en vernietiging van de basis van levensonderhoud van gezinnen. Honderdduizenden gezinnen zijn op de vlucht in binnen- en buitenland. In een recent rapport van Save the Children werd de DRC genoemd als een van de meest onveilige plekken voor vrouwen in de wereld⁸. Hulporganisaties moeten weer snel en veilig toegang krijgen tot de bedreigde groepen. Daarnaast moeten Nederland en de Europese Unie hun humanitaire hulpbudget voor de regio verhogen. Het is met het oog op de huidige situatie en op de nabije toekomst onacceptabel dat het gehele budget voor de Grote Meren regio al gecommiteerd is.

Het instellen van een Transitieregering in het kader van de Vredesakkoorden zal niet per definitie leiden tot een verenigde Congolese natie. Er zijn teveel krachten actief die aansturen op een de facto opsplitsing, waardoor de zittende macht in de provincies Kivu, Maniema, en de noordelijke provincies, direct en indirect gesteund door de regeringen van de buurlanden Rwanda en Uganda, controle zal kunnen blijven houden op de exploitatie van de natuurlijke en minerale rijkdommen van de regio. Het zijn krachten die etnische verschillen misbruiken door groepen te bewapenen en tegen elkaar op te zetten. Met het oog op de recente geschiedenis zijn dit gevaarlijke ontwikkelingen. Deze situatie zal met de huidige vredesakkoorden niet zonder aanvullende maatregelen veranderen.

De internationale financiering van het programma van de Transitieregering moet complementair zijn aan de inspanningen door die regering voor het vredesproces. Daarbij zal ook de controle op de exploitatie van natuurlijke grondstoffen een rol moeten spelen. Plundering van mineralen zoals door het Experts Panel van de UN aangetoond⁹, moet een halt worden toegeroepen.

Voor een effectieve realisering van vrede en stabiliteit, en voor effectieve bescherming van de burgerbevolking, is het nodig dat de VN op zeer korte termijn besluit tot het instellen van een mandaat tot vredesafdwinging in plaats van –handhaving door een gemengde internationale interventiemacht onder VN-vlag. Waarbij deze interventiemacht de ontwapening van de milities en de reïntegratie van strijders in de burgermaatschappij ook effectief ter hand neemt.

---

⁶ Zoals Resolutie 1291 van 24 februari 2000 over het toezicht van de vredesmissie op het staakt het vuren en het onderzoeken van eventuele schendingen van het bestand, en Resolutie 1445 van 4 december 2002 over de bescherming van burgers in conflictsituaties.

⁷ Het Rapport "Mortality in the Democratic Republic of Congo: Results from a nationwide Survey" van het International Rescue Committee (IRC) van 9 april 2003 noemt zelfs een aantal tussen 3,3 en 4,6 miljoen doden.

⁸ "The State of the World's Mothers: Protecting Women and Children in War and Conflicts", Save the Children, 11-05-2003.

⁹ Wij verwijzen hier naar de brief onder referentie "Ondernemen voor Vrede" van 17 april 2003 van het Oorlogs Economieën Platform (OEP) waarvan de meeste organisaties die deze brief schrijven, ook deel uitmaken.

Ook de politieke druk op alle betrokken actoren moet worden versterkt. Druk op Kabila en zijn regering, druk op RCD-Goma, en op de regeringen van Rwanda en Uganda om gemaakte afspraken na te komen. Van groot belang is dan ook dat Nederland zo snel mogelijk overgaat tot het installeren van een diplomatieke vertegenwoordiging in Oost-Congo. Dit is al jaren gepland, maar werd om onduidelijke redenen nog niet gerealiseerd.

Aanbevelingen

- Wij vragen van de Tweede Kamer en de Nederlandse Regering het Grote Merengebied opnieuw als een prioriteit te behandelen. Dit zou onder andere kunnen door **het Grote Merengebied te beschouwen als prioritair gedurende het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie in de tweede helft van 2004**.
- Nederland moet streven naar een gemeenschappelijk EU beleid, waarbij een regionale benadering van de problematiek van het Grote Merengebied centraal staat.
- Diplomatieke druk op ministersniveau, - zoveel als mogelijk in Europees verband - , op alle betrokken partijen in de Grote Merenregio moet worden opgevoerd om die partijen er toe te bewegen conflicten via dialoog en onderhandeling op te lossen.
- In Rwanda wordt niet aan de EU ijkpunten voor de verkiezingen voldaan. Toezeggingen over financiering van de verkiezingen door Nederland en de EU moeten dus worden ingetrokken.
- Het officiële monitoringproces van de bilaterale relatie tussen Nederland en Rwanda moet serieus genomen worden. De Tweede Kamer is het aan zichzelf verplicht de Nederlandse regering in deze ter verantwoording te roepen.
- Eenzelfde monitoringproces moet voor Uganda in gang gezet worden, liefst multilateraal afgestemd, op basis van al met de bilaterale donoren overeengekomen ijkpunten.
- Nederland moet substantieel bijdragen aan het mandaat en de inzet van de AMIB¹⁰-troepen voor Burundi. Nederland moet er bij de Afrikaanse Unie en bij de Verenigde Naties op aandringen dat het mandaat van AMIB zo ingevuld wordt, dat het daadwerkelijk bescherming biedt aan de burgers van Burundi.
- Nederland moet zich actief inzetten voor het vredesproces van Burundi, door Burundese leiders die in Europa verblijven actief te betrekken en hervorming van het leger actief te ondersteunen.
- Internationale steun voor de transitieregering in DRC moet aansluiten bij de inspanningen rond het vredesproces, en kan speciaal worden vormgegeven, bijvoorbeeld schuldsanering, koppeling van hulp aan ontwapening, en dergelijke.
- Nederland moet de Verenigde Naties aanmoedigen te besluiten tot een gemengde internationale interventiemacht met een mandaat van vredesafdwinging voor DRC, zoals ook de Secretaris Generaal van de VN, Kofi Anan, op 13 mei gezegd heeft.
- De Nederlandse Regering heeft al enige tijd een personele inzet in MONUC in overweging. De Tweede Kamer zou de regering hierop opnieuw kunnen bevragen in het licht van de nieuwe situatie. Inzet en versterking van de hierboven vermelde vredesmacht heeft onze voorkeur.
- Nederland moet zo snel mogelijk een diplomatieke vertegenwoordiging in Oost-Congo installeren om de situatie meer nauwgezet te kunnen volgen.

---

¹⁰ AMIB staat voor "African Mission in Burundi": Een missie tot vredeshandhaving bemand door Zuid Afrika (1600), Ethiopië (980) en Mozambique (290). De missie is zich aan het installeren, en zal rond 6 juni compleet zijn.

- De Nederlandse regering moet op korte termijn overgaan tot het opstellen van een beleidsnota “Ondernemen voor Vrede”.

Wij dringen er op aan dat de Commissie de situatie in het Grote Merengebied hoog op haar agenda zet zolang vrede, stabiliteit en mensenrechten voor de bevolking er niet is veilig gesteld en dat de Commissie de Nederlandse regering zal aansporen hetzelfde te doen.

P.S. (Wij maken nu alvast melding van een bijeenkomst die wij samen met onze partners op 8 juli 2003 te Brussel organiseren met parlementariërs uit Europese landen die van belang zijn voor het Grote Meren gebied: België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, en Nederland. Het versterken van het Europese beleid rond de regio staat dan centraal. Wij willen de leden van de Vaste Kamercommissie hier graag bij betrekken. Een uitnodiging volgt binnenkort)

Ondertekenaars:

CARE Nederland	Paul Meijs
CORDAID:	Hans Kruijssen
ICCO:	Jack van Ham
Kerkinactie/Global Ministries	Bert Boer
NIZA:	Peter Hermes
NOVIB:	Sylvia Borren
Pax Christi:	Jan Gruiters
ZOA Vluchtelingen zorg:	Zeger de Haan

Den Haag, 20 mei 2003,

Namens de gezamenlijke directeuren,

Sylvia Borren,

Algemeen directeur Novib